

פורים

נוגע לאלה של שושן עצמה מודים שהם ראויים לכלי"ם.⁵

גם יש לדייק בלשון הגמרא, "שנהנו מסעודתו של אותו רשע", דמשמע שהחטא אינה האכילה אלא ההנאה מסעודת אחשורוש.

גם לכאורה דוחק (קצת) לפרש ה"כוונה לאכילת מאכלות אסורות – דהרי אמחז"ל שהמשתה ה' "כרצון איש ו' איש" – כרצון מרדכי והמן, וכן מפורש במדרש "ע"פ", "והשתי' כדת אין אונס" – "אין אונס ביין נסך", הרי שבהסעודה היו (גם) מאכלים כשרים: ואם כוונת הגמ' היא שבכ"ז אכלו בני מאכלות אסורות, לא ה"ל לסתום אלא לפרש].

ב. יש מפרשים⁶, דמכיון שמשנתה זה עשה אחשורוש על ביטול בנין המקדש

א. איתא במס' מגילה: שאלו תלמידי דיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כלי' . . מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע . . א"כ שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו . . מפני שהשתחוו לצלם.

והנה החטא שבהנאה, מסעודתו של אותו רשע בפשטות הוא אכילת מאכלות אסורות, וכדאיתא במדרש: שבנ"י "באו . . בספק (בסכנה) . . על שאכלו מחבשיל הגוים". והתמי' מפורסמת: וכי אכילת מאכלות אסורות חמורה כ"כ ש' בגללה יתחייבו כלי' היל"ת!?

[ובגמ' הקשו על טעם זה רק למה יהרגו "שבכל העולם כולו", היינו שב-

(1) יב, א. וראה שהש"ר פ"ו, ח.

(2) שהש"ר שם. ועי' בתנחומא (באבער) ס"פ בהר: שכולם היו ראויין להריגה שאכלו מתבשילי עובדי כוכבים (ובתנחומא לפנינו שם: מתבשילי המלך).

(3) ראה מפרשי הע"י שם. מנות הלוי בהקדמה בארוכה. אלשיך על מג"א (א, ח). ובכ"כ ספרי דרוש.

(4) ולהעיר, שביל"ש אסתר (רמז אלף מח, מ' מדרש אבא גוריון (א, ה) – וג"כ בשם רשב"י (בעל המאמר בשהש"ר שם) – "שאכלו בשולי כותים" בעל כרחו". אלא שבגמ' דילן שנאמר ש'נהנו מסעודתו כו"מ מוכח שה' ברצונם [ורק על הטעם ד'השתחוו לצלם' אמרו ש'לא עשו אלא לפנים (מיראה רש"י)].

(5) וראה בכמה מפרשים (הרי"ף לע"י שם. מנות הלוי שם. וראה דש"י אסתר (ד, א) ובשפ"ח שם. ועוד) שגם למסקנא יש בידם מה שנהנו מסעודתו כו', ועי' נתגלגל עליהם גם חטאם הראשון ש'השתחוו לצלם (וראה לקמן הערה 48, השייכות דשני הענינים).

(6) באסתר (פ"ו, יח) איתא ג"כ "מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש". ואולי בזה הכוונה (כמפורש במדרש שם לפני' ש'אכלו ושמו ונש' תכרו ונתקלקלו (בזנות). משא"כ בגמ' דסתם, משמע שהחטא ה' בעצם ההנאה כו'. וראה תרגום לאסתר ד, א.

(7) מגילה שם בסוף העמוד.

(8) אסתר א, ח.

(9) אסתר פ"ב, יג.

(10) הרי"ף לע"י שם. וראה גם מנות הלוי שם.

(*) משא"כ בגמרא, אותו רשע, כ"ל.

(*) שינוי מפני. בהקדמת וצ"ל גוים, כ'בדפוס ראשון דהיל"ש (שאלוניקי, רפ"ז), וכן בדפוס 999' תמ"ז. וכ"ה במדרש אבא גוריון שם. וראה לעיל סוף הערה 2.

מצאם של ישראל בין האומות הוא ל-
פעמים באופן שקיומם הוא נסי למעלה
מן הטבע, בדומה ל,כבשה העומדת בין
שבעים זאבים", שאין מקום בטבע ל-
קיומה, אלא שבחסדו של הקב"ה (גדול
הרועה) מצילם ושומרם בהנהגה נסית
שלמעלה מהטבע.

אמנם, במה דברים אמורים שבנ"י
נשמרים בהשגחה מיוחדת ואין ה"שבעים
זאבים" יכולים לנגוע בהם – כאשר
הנהגתם היא בהתאם לזה, שסומכים על
הקב"ה שיצילם וישמרים. אבל כשהם
"מנגדים" לשמירה זו, על ידי שמחשיבים
(בהנהגתם) את ה"זאבים" וכוחותיהם ה-
טבעיים – הרי הם מפיקים את עצמם
ח"ו מהשמירה הנסית¹⁹ ומכניסים עצמם
תחת הנהגת הטבע.

[ע"ד ביאור הרמב"ם²⁰ במש"נ²¹, והס'-
תרתי פני מהם גו' ומצאוהו רעות רבות
גו' על כי אין אלקי בקרבי מצאוני ה'-
רעות האלה" – בדרך מציאה, דכאשר
האדם מבדיל את עצמו מהשם, "השם
נבדל ממנו והוא אז מזומן לכל רע
שאפשר שימצאוהו", היינו שהוא מסלק
ממנו השגחתו המיוחדת, "להמלט מיד
המקרה" – ובמילא נשאר "מופקר ל-
מקרה"²².

ויש לומר, שזוהי גם כוונת הרמב"ם
(בריש הלכות תעניות²³) בפירוש מש"נ²⁴
והלכתם עמי בקרי והלכתי (גם אני²⁵),

(כדאיא בגמ'¹¹ שלפי חשבוננו של אחש-
ורוש מלאו השבעים שנה דגלות בכל
ובנ"י לא נגאלו – "אמר השתא ודאי תו
לא מיפריקי" והוציא את כלי המקדש
להשתמש בהם כו'), א"כ, "כל מי שנהנה
מאותה סעודה הוא יורה שהוא שמח על
חורבן המקדש".

אבל לכאורה אין הענין מובנ¹², שהרי
המדובר כאן הוא אודות גזירת כלי' ר"ל
הכוללת גם את הטף (שאננם בני חיובא),
וכמפורש במגילת אסתר¹³ שגזירת המן
היתה על העם כולו, "מנער ועד זקן טף
ונשים". וא"כ, בשלמא אם נתחייבו כלי'
"מפני שהשתחוו לצלם" ניהא, כמ"ש ב-
מפרשים¹⁴ ד"ב"ע¹⁵ שייך שפיר כלי' כמו
בעגל דכתיב¹⁶ ואכלה אותם כרגע¹⁷.
אבל איך אפ"ל שעבור זה שנהנו כו' ו-
הראו שהם שמחים על חורבן ביהמ"ק –
תהי' גזירת כלי' גם על אלה (הטף) שלא
חטאו בזה¹⁸?

ג. ויש לבאר זה בהקדם משאר¹⁹ ל-
שבנ"י נמשלו ל,כבשה (אחת) העומדת
בין שבעים זאבים", וגדול הרועה
(הקב"ה) שמצילה ושומרה". והיינו שה-

(11) מגילה יא. ב.

(12) וראה לקמן הערה 30.

(13) ג. יג.

(14) עין יעקב לע"י שם.

(15) ל' הכתוב גבי עדת קרח (קרח טז, כא. יז,

י). ובחטא העגל נאמר "ואכלם" (תשא לב, י).

(16) ולהעיר גם מדין עיר הנדחת שגם הטף

ונשים נהרגים (רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ו. וראה

כס"מ שם).

(17) בגאון יעקב לע"י שם, שזוהי הקושיא

"שבכל העולם כולו אל יהרגו", דלמה יתחייבו כלי'.

אבל צ"ע, שהרי קושיא זו (מדוע יתחייבו כלי') היא

גם בנוגע להטף שבשושן עצמה, ככפנים.

(18) תנחומא תולדות ה. אסתר פ"י. יא. וראה

פסיקתא רבתי פ"ט.

(19) להעיר מענין אין קטיגור נעשה סניגור

(ברכות כט, א. וש"י).

(20) מ"ז ד"ג פנ"א (קרוי לסופר).

(21) וילך לא. יז.

(22) ואיזו סותר לענין ההשגחה פרטית – ראה

לקריש חיי"ח ע' 199 ואילך.

(23) פ"א ה"ג.

(24) בחוקתי כו, כז.כח.

(25) כ"ה ברמב"ם לפנינו (דלא כלשון הכתוב).

הייתה חשובה אצלם עד כ"כ – שהשתתפותם בסעודתו היתה נחשבת אצלם ל"כבוד" עד שנהנו מזה. והשתתפותם בסעודה לא היתה מוכרחת (להיות "אחש" ורוש המולך"³¹ היו מחוייבים בכבוד מלכותו)³² – אלא עשו זאת מפני הנאתם (הזמנתם) לסעודה זו³³. ומכיון שבני עצמם החשיבו את ה"שבעים" זאבים ונהנים מהכבוד ש"מקבלים" מ"אותו רשע", הרי בזה גופא הם דוחים את ה"שמירה הנסית של "גדול" הרועה", ומכ"ניסים ומורידים עצמם תחת שלטון (ה"טבעי) של ה"זאבים", השולל את קיומה של ה"כבשה"³⁴, כנ"ל.

ד. ליתר ביאור – ובהקדמה:

ידוע מה שאמרו חז"ל³⁵ דאין סומכין על הנס, והתורה אמרה³⁶ "וברכך ה'א

"שנהנו מסעודתו של אותו רשע" – דמשמעו שעצם ההנאה מסעודתו (איוו שתה"י) של "אותו רשע" יש בה סיבה לגיורו זו (משא"כ לפירוש המפרשים הנ"ל סעיף ב אין החסרון בכך שהיא "סעודתו של אותו רשע" בכלל, אלא סעודה זו דוקא, שעשה בתור משתה ושמתח על חורבן הבית).

(31) ל' הכותב – אסתר א, א.

(32) דהרי "גור עליהם שיבואו כולם כו".

(אסתר פ"ח, יח).

(33) ראה גם מנות הלוי שם. יערות דבש ח"א דרוש ג (ו' אדר תקד"ד ה' הביטו נא. ועוד. – וראה גם לקמן הערה 61 בדיוק "נהניו".

(34) ולכן "נתחייבו כלי", גם הטף – ע"ד מ"ש במור"נ (ח"ג פי"ח) "קל להרגם". – וראה לקו"ש ח"ח ע' 198 בנוגע לעדת קרה.

(35) ראה שבת לב, א. א. פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב. ועוד.

(36) פ' ראה טו, יח. – וראה בכ"ז ד"ה וברכך גו' במאמרי אדה"ו – תקס"ה ח"ב (ע' תרמח ואילך): תקס"ח ח"א ע' קסה ואילך. דרך חיים בהקדמה. סהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע פ"ב ואילך. קונטרס ומעין מאמר יו ואילך.

עמכם בחמת קרי" – "כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי" (דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרי"ת"²⁶) אוסיף לכם חמת אותו קרי" – שאין ר"ל (רק) ש"הקב"ה מוסיף בהעונש והצרה, אלא שאז הנהגת הקב"ה כלפי האיש ההוא היא באופן של "קרי", שמסולקת ממנו השג"חתו ית' המיוחדת, ובדרך ממילא נשאר "מופקר למקרה"²⁷.

ועפ"ז יש לבאר זה ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" גרם לגזירת כלי' – כי אינו בגדר עונש על חטא, אלא שזו היתה תוצאה טבעית מהנהגתם:

מעמדם ומצבם הטבעי של בני לאח-רי ש"גדל המלך. . את המן. . וינשאהו. . מעל כל השרים גו"²⁹ ה' בדומה ל"כבשה העומדת בין שבעים זאבים"; והנהגתם (אף שהייתה לפני זמן – אבל הוכיחה דמחשבתם והרגש שלהם הם) ב"אופן של "נהנו מסעודתו כו" – שללה השמירה הנסית ד"גדול הרועה".

כי העובדה שבני ישראל נהנו מזה ש"אותו רשע" הזמנים לסעודתו, הרי זו הוכחה³⁰ שמציאותו של רשע (אחשוורוש)

וראה ילקוט שינויי נוסחאות ברמב"ם הוצאת פרענקל.

(26) ל' הרמב"ם ה' תעניות שם לפניו.

(27) ע"ד פירוש הכלי יקר בחוקותי שם, כד.

(28) ע"פ המבואר בפנים מתורצת שאלת ה"מפרשים (מנות הלוי שם. ענף יוסף לע"י שם. ועוד) – מדוע השאלה "וכי משוא פנים יש בדבר" היא רק בנוגע להטעם ד"השתחוו לצלם", ולא להטעם ד"נהנו מסעודתו כו"? – כי חייב כלי' מפני שנהנו כו' אינו ענין של עונש על חטא, כ"א תוצאה טבעית מהנהגת בני', ובמילא כאשר נשתנה מצבם של בני' – בטלה בדרך ממילא הגזירה.

(29) אסתר ג, א.

(30) ועפ"ז אתי בפשטות סתימת לשון חז"ל

עניני ישראל בהשגחה מיוחדת ובהנהגה נסית שאינה מוגבלת בחוקי הטבע⁴¹.

ולפי זה, מה שלקבלת ברכת ה' זי"צ"ל מעשה האדם ("אשר תעשה"), הוא רק משום שרצה הקב"ה שהנהגה הנסית הזו תעבור על ידי הטבע, ולכן הלביש "נסים" אלו בלבושי הטבע, עשי בדרכי הטבע – "בכל אשר תעשה". אבל עשי זו היא רק "לבוש" חיצוני לגמרי לה- השפעה דלמעלה (שמקורה משם הוי' ש- למעלה מן הטבע).

[והמחשיב את העסק שלו מבלי להר- גיש כדבני את הענין ד, ברכת ה' היא תעשיר" – למה הדבר דומה? לאדם ה- עוסק במרץ וביגיעת נפש בתפירת כי- סים להניח בהם כסף, אבל אינו עושה בעניני עסק להשגת הכסף עצמו...].

ה. ומכל זה יובן גם במצבם של ישראל בימי אחשוורוש:

בני הנמצאים בגלות תחת שליטת ה- אומות צריכים לתת כבוד למלכות⁴² ו- דינא דמלכותא דינא⁴³, ו, דרשו את שלום העיר . . והתפללו בעדה וגו'⁴⁴, כו'. ולכן, כאשר אחשוורוש זימן את היהודים לסעודה היו מוכרחים להשתתף (כפשוט

בכל אשר תעשה" דוקא – דאף ש, ברכת ה' היא תעשיר'⁴⁵, מ"מ אין ברכה זו חלה על האדם כאשר הוא יושב "בטל"⁴⁶, אלא מוטלת עליו החובה לעשות דבר מה עבור פרנסתו, "אשר תעשה".

אמנם מאידך, עליו לידע ולהכיר ש- אין מלאכתו אלא עשיית כל⁴⁷, דהיינו, שהשתדלותו ועשייתו אינם הסיבה וה- גורם המביא ומזמין לו מזונו ופרנסתו, אלא שהם רק, "כלי" לברכתו של הקב"ה, שבו משפיע לו הקב"ה מזונו ופרנסתו. כלומר: הקב"ה רצה שמוזנו של אדם יתלכש ויבוא בכלי טבעי, בדרכי הטבע, והטבע – הוא ית' קבעו וטבעו בעולם, ולכן ציווה לאדם לעשות כלים טבעיים לפרנסתו, אבל גוף מזונו של האדם הוא רק "ברכת ה'" כנ"ל. ומכיון שכן, אין מקום להחשיב העסק כשלעצמו, מאחר שכל עיקרו אינו אלא כלי שבו שורה "ברכת ה'", ועיקר השתדלות האדם צרי- כה להיות להכשיר ולעשות את עצמו ראוי ל"ברכת ה'".

ובעומק יותר:

זה ש, ברכת ה' היא תעשיר' אינו רק משום שמוזנו של האדם (הבא לו על ידי עסקיו בדרכי הטבע) תלוי אך ורק בהקב"ה (מנהיג הטבע) – אלא עוד זאת, ועיקר – שבני ישראל אינם נתונים מעי- קרא תחת שלטון והנהגת הטבע; וכ- מבואר בכמה מקומות, שבני מקבלים חיותם משם הוי' שלמעלה מן הטבע⁴⁸, והיינו שהוא ית' משגיח ומנהיג את כל

(37) משלי י, כב.

(38) ספרי (ויל"ש) עה"פ ראה שם.

(39) ראה בארובה במקומות שצוינו בהערה 36.

ד"ה וידעת תרנין (ס"ה) תרנין ע' נו ואילך. ועוד.

(40) ראה גם לקו"ש חייח ע' 200 ואילך. ושי"נ.

(41) ראה סהמ"צ להצ"צ שם (קו, סע"א): בעסקו במי"מ יכוין שמאמין שהשפע ברכת ה' היא כשאר הנסים הגלויים כמו שהוריד המן כו'. וידוע פתגם אדמו"ר מהר"ש (נדפס בסה"מ תשי"ט ע' 21. ועוד) שפרנסה בזמן הזה היא כמו השפעת המן כו'. – וראה בכ"ז לקו"ש חט"ז ס"ע 176 ואילך.

(42) משא"כ בנסים שאינם לבושים בטבע. וב- מועדי השנה – הגאולה דפסח. וראה לקמן סעיף ו.

(43) ראה רש"י ויחי מח, ב. שמות ה, ג. וראה ו, יג. בא יא, ח. ועוד.

(44) נדרים כח, א (שי"ג). רמב"ם הל' גזלה ואבדה פ"ה הי"א ואילך.

(45) ירמ"י כט, ז. אבות פ"ג מ"ב.

רים ביד חלשים כו'), משא"כ ההצלה ד' ימי פורים באה על ידי נס המלוש ב' טבע (שהרי "לא הי' דבר נראה לעין שהוא למעלה מהטבע"⁴⁹) –

דיש לומר, שזהו בהתאם לסיבת ה' גזירה בימים ההם [שבני ישראל הורידו עצמם תחת ההנהגה של דרכי הטבע, עד להנהגה של (אחשוורוש – בהיותו) אותו רשע, ועד "שנהנו מסעודתו של אותו רשע"⁵⁰]:

נס המלוש בטבע מלמדנו, שהנהגה הנסית דלמעלה אינה מוגבלת ב"למעלה-מן-הטבע", באופן המכריח שיודו מער-כות הטבע, אלא יכולה להתלבש גם בתוך לבושי הטבע עצמו.

החידוש בנס פורים, נס המלוש ב' טבע, שהוא נס כמו נס גלוי, שלכן מבר-כים הברכה "שעשה נסים" הן בחנוכה (נס שאינו מלוש בטבע) והן בפורים (נס מלוש בטבע), והיינו דמה שהציל הקב"ה את בניי בימי הפורים לא הי' באופן של הנהגה טבעית, אלא בהנהגה נסית, שלכן "נראה בחוש שכל הסבות היו רק למעלה מהטבע"⁵¹ – ואעפ"כ ה' נס התלבש בלבושי הטבע, כי גם ב' "טבע" דבניי מלוש "נס" שלמעלה מה-טבע.

ז. שני קצוות אלו שמבקשים ודור-שים מכא"א מישראל – מחד גיסא אין סומכין על הנס ועליו לעשות בדרך הטבע דוקא, וביחד עם זה עליו להכיר שכל הטבע שבחייו הוא רק "לבוש" וכל עניינו באים מההנהגה הנסית דלמעלה –

– כרצון איש זה מרדכי⁵², באופן ה' מותר, במאכלים כשרים וכו').

אבל ביחד עם זה היתה צריכה להיות הידיעה וההרגשה וההכרה הברורה, ש' קיומו של עם ישראל אינו תלוי כלל באחשוורוש ח"ו (אע"פ שהי' מולך ב' כיפה⁵³), כ"א אך ורק בידי הקב"ה: ו' עוד זאת, שקיומם של בניי הוא בגדר נס המלוש בטבע, ולפעמים נס גלוי – ככבשה אחת בין שבעים זאבים (כנ"ל), ד"גדול הרועה" ששומר את בני ישראל בהנהגה נסית שלמעלה מן הטבע.

וזוהו התוכן (הפנימי) במה שאמרו ש' חטאם של בני ישראל הי' בזה ש' נהנו מסעודתו של אותו רשע": השתתפותם בסעודה זו לא היתה מפני כבוד המלכות וכי"ב, אלא מפני שהחשיבו את אחש-ורוש עד כ"כ שטעו לחשוב שקיומם תלוי⁵⁴ בחסדו של (המלך אחשוורוש) רשע – היינו אדם שהוא הפכו של קיום רצון בורא הטולם! ולכן הביאה האפ' שרות להשתתף בסעודתו להנאה ותענוג.

ו. על פי הנ"ל בגדר חטאם של ישר-אל בימי גזירת המן, יבואר היטב גם אופן המיוחד של נס ההצלה בימי פורים, שבו נשתנה מנס ההצלה בימי חנוכה (ועאכו"כ – בגאולת מצרים) – שההצלה דימי חנוכה היתה ע"י נסים גלויים שלמעלה מן הטבע (מסרת גבו-

46) ראה לעיל סו"א.

47) מגילת יא. א"ב. תרגום שני בתחלתו.

48) עפ"י יומתק הקשר בין שני הטעמים (וראה לעיל הערה 5) – "שנהנו מסעודתו כו" ו"השתחו לצלם" – כי גם הא' נהנו מסעודתו כו" הר"ע של ע"ז (בדקות), כידוע הביאור במדיל (ע"ז ה, א) ישראל שבחורל עובדי ע"ז בטהרה הן (לקראת אחרי כו, ג. ד"ה וידעת שם. ובכ"מ). – וראה גם מנות הלוי שם.

49) לשון רבינו הוקן בתור"א מג"א (צג, סע"ג ואילך, ק. רע"א ואילך). – וראה לקו"ש ח"ז ע' 154 הערה 51.

50) מבלי להזכיר (גם עכ"פ), אחשוורוש.

51) תור"א שם צג, ריש ע"ד, ק. א.

נמצאים במצב שצריכים להשתדל בדרך הטבע, אזי „הממשלה“ לחוקי הטבע ו־תלויים בהם – ובהנהגתה של אסתר הראתה להם בעליל, שהליכתה לאחש־ורוש היא באופן של רק „לבוש“ להצלה הבאה מלמעלה, באופן של נס למעלה מן הטבע. ולכן לכל לראש זקוקים לתפלה ותענית כדי להיות ראויים לנס זה; אולם מאחר שרצה הקב"ה שההצלה נסית דלמעלה תהי' לה אחיזה בדרכי הטבע, לכן ציווה עלי' מרדכי בדבר ה' – ללכת לאחשורוש (ואף שסכנה בדבר).

ובמילא מובן שאין מקום להתחשב כ"כ בה „לבוש“ (אם אינו בהתאם לגמרי עם כל הדרוש על פי דרכי הטבע)⁵⁵ – כי העיקר אינו הלבוש שבו באה ה־הצלה, כ"א סיבת ההצלה.

ח. אחת מההוראות שיש ללמוד מזה בעבודת כאר"א:

בנ"י נבראו נשמות בגופים, באופן שמוכרחים להתעסק בצרכי הגוף. ומ־כיון שהקב"ה בראם באופן זה, בודאי זהו רצונו יתברך, שיתעסקו בצרכי ה־גוף.

ובאה ההוראה מימי הפורים, דאף שצריכים להתעסק בעניני הגוף – הרי העסק צ"ל לא באופן של „הנאה“, כי אין התעסקות זו אלא „לבוש“ וטפל לעיקר תפקידו בעלמא דין: ההנאה והתענוג של איש ישראל צ"ל בחיי נשמתו, לימוד ה־תורה וקיום המצוות וכו', ואילו ההת־עסקות בעניני הגשמיים היא רק כדי שיהי' בריא ושלם ויוכל לעבוד את השם⁵⁶.

באו לידי ביטוי בהשתדלותה של אסתר בביטול הגזירה⁵⁷:

מחד גיסא הלכה אל אחשורוש (ב־שליחותו של מרדכי) „להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה“⁵⁸, שבשביל כך היתה צריכה למצוא חן בעיניו, ובפרט אשר (א) לא נקראה למלך „זה שלשים יום“⁵⁹, (ב) בואה אל חצר המלך הפנימית⁶⁰ הי' ש„לא כדת“⁶¹ וסכנת נפשות ממש („אחת דתו להמית“⁶²)

וא"כ בודאי שהיתה זקוקה לנשיאת חן מיוחדת.

ויחד עם זה צמה „שלשת ימים לילה ויום“⁶³ – תענית ועינוי – שע"פ טבע גורם להעדר נשיאת החן⁶⁴.

ולכאורה – ממנ"פ: באם ההצלה היתה צריכה לבוא על ידי השתדלות ב־דרכי הטבע – איך מתעניין⁶⁵ – ומחלי־שה עי"ז האפשרות למצוא חן בעיני ה־מלך? ואם סמכה אסתר שההצלה תבוא בדרך נס מלמעלה, ולכן גם ההשתדלות היא (רק) בזה שמתפללים להקב"ה (מתוך תענית שמדרכי התשובה היא) – איך נכנסה לסכנת נפשות ממש ללכת אל המלך?

וע"פ הנ"ל מובן, כי דוקא הנהגה כזו היא המבטלת ומתקנת החטא „שנהנו מסעודתו כו“:

יסוד הטעות שגרם ל„הנאה“ מסעודתו של אותו רשע הי' בכך שחשבו דכאשר

(52) לכללות סעיף זה – ראה גם לקו"ש ח"א ע' 214 ואילך. ח"י ע' 191 ואילך.

(53) אסתר ד, ח.

(54) שם, יא.

(55) שם, טז.

(56) ראה ראב"ע שם, טז.

(57) להעיר משו"ע או"ח (סו"ס תקעא) דאנשי המלחמה מתעניין לאחר המלחמה.

(58) ראה במקומות שנשמנו בהערה 36.

(59) עיין רמב"ם הל' דעות פ"ג. טושו"ע או"ח סר"לא. וראה הערה הבאה.

אבל כשעושה חיי גופו עיקר, הרי
כאשר בא לעניני נשמתו הוא אומר „מה
חובתי ואעשנה“⁶², ואילו כשהמדובר ב-
נוגע לצרכי גופו, מושקע בהם ועוסק
בזה מתוך תענוג — „נהנין“ מעניני נפשו
הבהמית.

וזהו הלימוד של ימי הפורים, שכל
ההצלה של ימים ההם היתה קשורה בזה,
שהיהודים הכירו שההנאה מ„סעודתו של
אותו רשע“ היא נגד עצם קיומו (טבעו
האמיתי) של עם ישראל, ועי“ז זכו ל-
הצלה וגאולה,

ומיסמך גאולה לגאולה⁶³, גאולת
פורים לגאולת פסח — ועד וכולל יציאה
אמתית ממצרי והגבלות הגוף

— וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות⁶⁴, בגאולה האמיתית והשלימה
על ידי משית צדקנו, במהרה בימינו
ממש.

(משיחות פורים תשכ”ב, תשכ”ז)

ובזאת ייבחן האדם אם עוסק בצרכי
גופו לשם שמים, או לאו:

כאשר חיי נשמתו הם העיקר אצלו
וחיי גופו הם טפל, וגי’ — כדי שיהי’
הגוף בריא ושלם לעבוד את השם⁶⁵, אזי
כל חיותו והנאתו הם בלימוד התורה
וקיום המצוות, והתעסקותו בעניני הגוף
הוא מתוך הכרח, עכ”פ — בלי הנאה⁶⁶:

(60) כי היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) השם הוא (רמב”ם הל’ דעות רפ”ד).

(61) ראה טור שם (בסוף הסימן) „ועל הדרך הזה“ זקף רבינו הקדוש אצבעותיו למעלה. ואמר „לא נהניתי מהם (כתובות קד, א) אלא לש”ש“. ובש”ה עשרה מאמרות מ”ח (נו, ב ואילך בהגהה) דאף שלא פסק מעל שולחנו לא חזרת בו (עי’ יא, א. וכושיית התוס’ שם) — „לא עשה זה בשביל הנאה דהיינו שיהנה הגוף רק. . . שיהי’ חזק לעבודת הבורא, ואז הלשון. . . מדויק שאמר לא נהניתי כלומר אע”פ שאכלתי לא עשיתי בשביל הנאה“

(*) לכאור’ כצ”ל, כמשנ”ת כמ”פ (לקו”ש ח”ב ע’ 531. ועוד).

(*) ולא ממש — שהרי זוהי הנהגת רבנו הקדוש, וכלשון אדה”ז שבהערה (בשוה”ג) שלאח”ז — אא”כ מי [אף שמעין זה שייך אצל כאור’א, שלכן הביאו אדה”ז בתניא. וראה שיחת שי”פ תשא תשכ”ח (הועתק גם בליקוט פירושים כו’ לתניא שם) שמתעס זה מדייק אדה”ז „רבינו הקדוש“ ע”ש באורן].

(**) וי”ל שזוהי כוונת אדמו”ר חקן בתניא (פ”ח) „ולכן צריך. . . לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה. . . אא”כ מי שלא נהנה מעוה”ו כל ימיו כרבינו הקדוש“ — דאם כפי’ התוס (ע”ז

— כדוגמת הנת”ל בנדודי, שהחטא לא ה”י בזה שאכלו מהסעודה כ”א בזה ש„נהנו מסעודתו“.

(62) ל’ חז”ל — סוטה כב, ב.

(63) מגילה ו, סע”ב.

(64) מיכה ז, טו.

שם) שהוא לא אכל מהחזרת כו’ (רק אוכלי שולחנו) — מהי הרבואת בזה שהמתנהג ככה אינו צריך לחיבוט הקבר? אלא — שאע”פ שאכל לא נהנה מזה, כדברי השליח שבפנים ההערה.

פורים ב

נתפעל מהם לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה כו".

אבל נוסף ע"ז שפשטות הסיפור וב-פרט סיומו "למחר בעי רחמי ואחיי"ס" אינו מובן עפ"ז, הרי עדיין אין זה מיישב הנהגתו של רבה, דסוף סוף הזיק הדבר לבריאותו של ר' זירא (ועד ש"נטה למות"), שזהו איסור של תורה לחבול בחבירו באיזה אופן שהוא ובפרט – כנ"ל?

בתשובות החת"ס⁵ מקשר זה ששחטי' רבה לר' זירא עם דברי הגמרא⁶, "האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא (שופך דמים) . . אמר רבה אנא במאדים כו".

אבל ראה יעב"ץ⁷ שכותב, "אבל דם ו-דאי לא שפך רבה, אף אם הי' במאדים", ולכאורה אין לומר שהי' אצל רבה ענין של שפיכות דמים, ח"ו. וכמבואר ב-רמב"ם וכו", שזה שאדם נולד בטבע (כולל מזל מאדים) מסויים אינו בסתירה לבחירה חפשית, ואדרבה, ובודאי ניתנו לו הכחות להתגבר על נטיותיו ה-טבעיות, ובודאי שכן הי' אצל רבה.

א. איתא בגמרא⁸: "אמר רבא מיחייב איניש לבסומי (להשתכר ביינך) בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". ובהמשך לזה: "רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום (נשתכרו), קם רבה שחטי' לר' זירא, למחר בעי רחמי ואחיי". לשנה אמר לי' ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר לי' לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא".

ולכאורה סיפור זה לפי פשוטו דורש ביאור והסברה, דאיך אפ"ל שרבה נכשל בענין של (אפילו) אבזוריהו דאבזוריהו (ד)שפ"ד ר"ל?

בחדא"ג מהרש"א⁹ מבאר שלא הי' כאן ענין של מיתה ממש (שחטי' כפשוטו טו), אלא "כעין שחטי', דאגבר' חמרא וכפיי' לשותות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות". וכעין זה¹⁰ ביאר גם בהגהות יעב"ץ¹¹ – "שלא שחטו ממש . . (אלא) באחיות עינים . . (רק) שהרואים היו סבורים ששחטו באמת . . אף ר' זירא

(1) מגילה ז, ב.

(2) פרש"י שם.

(3) וכן הובא להלכה ברמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו. טוש"ע א"ח סתריצה ס"ב. וראה נ"ב שם. לקמן סוס"ב.

(4) ואף ש"איבסום" – הרי אדם מועד לעולם כו'. ובכל אופן פשוט שלא נכשל רבה בזה אפילו בשוגג או באונס. ולהעיר שרבה אמר (ברכות סא, ב – ראה על הגליון שם שכי' הגירסא הנכונה) "כגון אנא בינוני". וראה תניא פ"א. שם פ"ג (ט, א).

(5) וראה גם מאירי מגילה שם "שחטי' – מלשון סחיטה ר"ל שימעכו, ואחיי מלשון החלימיני והחייני" (וראה גם חדא"ג שם).

(5) אבל ראה הערה הקודמת.

(6) חא"ח סקפ"ה. סקצ"ו. וראה גם עץ יוסף

לע"י שבת קנו, א.

(7) שבת שם.

(8) ראה שמונה פרקים פ"ח. הל' תשובה פ"ה

ה"ד ובלח"מ שם. וראה לקו"ש חט"ו ע' 9 ואילך.

(9) נוטף על זה שיכול לנצל טבע זה עצמו בטוב וקדושה, כהמשך הגמ' שם: אי אומנא . . טבא . . מוהלא. וכדברי אב"י שם בנוגע לרבה – "מר נמי עניש וקטיל", ובפרש"י "כנ"א העוברין על דבריו"